

BOG'DORCHILIKKA OID TERMINLAR TAHLILI: INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA

G'aybullayeva Shahinabonu G'olib qizi

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali talabasi

Diyarov Akmal To'liqin o'g'li

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bog'dorchilikka oid terminlarning o'zbek va ingliz tillaridagi tahlili amalga oshiriladi. Terminlarning etimologiyasi, morfologik tuzilishi va semantik xususiyatlari, shuningdek, tillararo madaniy farqlar ko'rib chiqiladi. Maqolada bog'dorchilik sohasidagi asosiy atamalarning kelib chiqishi va zamonaviy foydalanishdagi o'zgarishlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: bog'dorchilik, terminologiya, etimologiya, o'zbek tili, ingliz tili, morfologiya, semantika, tillararo taqqoslash.

Annotation: This article analyzes horticultural terminology in Uzbek and English. It covers the etymology, morphological structure, and semantic features of the terms, as well as cultural differences between the languages. The study highlights the origins of key horticultural terms and their modern usage and evolution.

Key words: horticulture, terminology, etymology, Uzbek language, English language, morphology, semantics, cross-linguistic comparison.

Аннотация: В статье проводится анализ терминов садоводства в узбекском и английском языках. Рассматриваются этимология, морфологическая структура и семантические особенности терминов, а также культурные различия между языками. Особое внимание уделено происхождению основных терминов садоводства и их современному использованию.

Ключевые слова: садоводство, терминология, этимология, узбекский язык, английский язык, морфология, семантика, межъязыковое сравнение.

Bog'dorchilik — o'simliklarni parvarishlash, meva beruvchi daraxt va butalarni yetishtirish bilan shug'ullanuvchi qishloq xo'jaligi sohasi. Bugungi kunda bog'dorchilik nafaqat iqtisodiy, balki ekologik va madaniy ahamiyatga ega. Har bir soha kabi, bog'dorchilik ham o'ziga xos terminologiyaga ega bo'lib, ushbu terminlarning tahlili tilshunoslik va sohani chuqur tushunish uchun muhimdir. Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi bog'dorchilik terminlari etimologiyasi, morfologiyasi, semantikasi va funksional jihatlari ko'rib chiqiladi.

Bog'dorchilik terminologiyasining kelib chiqishi: O'zbek tilidagi bog'dorchilik atamalarining ko'pchiligi qadimiy turkiy ildizlarga ega bo'lsa-da, ko'plab terminlar fors va arab tillaridan kirib kelgan. Masalan, "bog'", "daraxt", "meva" so'zlari turkiy kelib chiqishga ega bo'lsa, "nav", "gul", "gulxan" kabi so'zlar forsiy va arab tillaridan olingan. Ingliz tilida esa bog'dorchilik terminlari ko'pincha lotin va yunon tillaridan kelib chiqqan,

shuningdek, fransuzcha va nemischa ta'sir ham mavjud. Misol uchun, "horticulture" (bog'dorchilik) so'zi lotincha hortus (bog') va culture (parvarishlash) so'zlaridan tashkil topgan.

Asosiy bog'dorchilik terminlarining tahlili:

Quyida ingliz va o'zbek tillaridagi ba'zi asosiy bog'dorchilik terminlari va ularning etimologiyasi keltiriladi:

Inglizcha O'zbekcha Etimologiya va sharh

Orchard Bog' Inglizchadagi orchard so'zi qadimiy inglizcha ort (mevali daraxtlar maydoni) va -ard qo'shimchasidan hosil bo'lgan. O'zbek tilida "bog'" so'zi eski turkiy ildizga ega, "o'simlik ekilgan joy" degan ma'noni bildiradi.

Sapling Ko'chat Inglizcha sapling "yangi o'sayotgan daraxt" degan ma'noni anglatadi. O'zbekchada "ko'chat" — "ko'chirmoq" ildizidan kelib chiqib, o'simlikning yosh shaklini bildiradi.

Pruning Qirgish Inglizcha pruning — daraxtning ortiqcha shoxlarini qirgish jarayoni. O'zbekchada "qirgish" — har qanday kesish amaliyotini bildiradi, bog'dorchilikda esa aynan parvarish uchun qo'llaniladi.

Fertilizer O'g'it Inglizcha fertilizer lotincha fertilis (serhosil) so'zidan kelib chiqqan. O'zbekcha "o'g'it" esa turkiy ildizga ega bo'lib, tuproq unumdorligini oshiruvchi moddani anglatadi.

Grafting Ko'chat qilish Inglizcha grafting — o'simliklarning shoxlarini birlashtirish texnikasi. O'zbekchada bu jarayon uchun "ko'chat qilish" yoki "turg'izish" so'zlari ishlatiladi.

Pollination Changlatish Inglizcha pollination — o'simliklarning changlanishi jarayoni. O'zbekcha "changlatish" — chang tushirish, urug' yetishtirish degan ma'noda ishlatiladi.

Terminlarning morfologik va semantik xususiyatlari: O'zbek tilida bog'dorchilik terminlari ko'pincha hosila beruvchi qo'shimchalar (masalan, -lik, -chilik, -chi) yordamida shakllantiriladi. Masalan, "bog'dorchilik" so'zi "bog'" + "dorchilik" (soha bildiruvchi) qo'shimchasidan tashkil topgan. "Ko'chatchi" esa "ko'chat" + "-chi" (kasb yoki faoliyat egasi) sifatida hosil bo'ladi.

Ingliz tilida ko'plab terminlar lotin va yunon ildizlariga asoslangan bo'lib, prefiks va suffiksalar yordamida yangi so'zlar hosil qilinadi:

- Horticulture — hortus (bog') + culture (yetishtirish)
- Propagation — propagare (ko'paytirish) + -tion (jarayon)
- Photosynthesis — photo (yorug'lik) + synthesis (birlashtirish)

Semantik farqlar va terminlarning madaniy konteksti: O'zbek va ingliz tillarida bog'dorchilik terminlarining ma'nosi va qo'llanilishida madaniy farqlar ham mavjud. Masalan, o'zbek tilida "bog'" so'zi faqat mevali daraxtlar emas, balki umumiy o'simlik ekilgan joyni ham anglatishi mumkin. Ingliz tilida esa orchard aniq mevali daraxtlar ekilgan maydonni bildiradi.

Shuningdek, o'zbek tilida "gulxan" (gullar uchun mo'ljallangan joy) kabi atamalar keng tarqalgan, bu terminlarning ingliz tilidagi analogi kamroq ma'noga ega yoki boshqa so'zlar bilan ifodalanadi (masalan, flowerbed).

Terminlarning zamonaviylashuvi va xalqaro aloqalar: Globalizatsiya va texnologik rivojlanish sababli bog'dorchilik terminlari ham o'zgarish jarayonida. O'zbek tilida ko'plab yangi atamalar ingliz tilidan kirib kelmoqda, masalan, hybrid, greenhouse, organic farming. Shu bilan birga, ilmiy muhitda lotincha botanika nomlari ham keng qo'llaniladi.

Ingliz tilida esa bog'dorchilik terminlari xalqaro ilmiy standartlarga mos keladi va ko'plab so'zlar barcha tillarda qabul qilingan.

Xulosa: Bog'dorchilik terminlari ingliz va o'zbek tillarida lingvistik va madaniy jihatdan boy qirrali bo'lib, ularning etimologiyasi, morfologiyasi va semantikasi o'rganilishi tilshunoslik va agronomiya sohalarining o'zaro integratsiyasini ta'minlaydi. O'zbek tilidagi ko'plab atamalar turkiy va forsiy ildizlarga asoslangan bo'lsa, ingliz tilidagi so'zlar asosan lotin va yunon tilidan kelib chiqqan. Zamonaviy ilm-fan taraqqiyoti va xalqaro aloqalar bog'dorchilik terminologiyasining boyishiga xizmat qilmoqda. Bu esa o'z navbatida tillararo tarjima va soha rivojiga muhim ta'sir ko'rsatmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Xudoyberganov, Q., & Nurmonov, A. (2007). Tilshunoslikka kirish. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
2. Jo'rayev, M. (2015). O'zbek tilining etimologik lug'ati. Toshkent: Fan nashriyoti.
– O'zbek tilidagi so'zlarning kelib chiqishi va tarixi haqida.
3. Harper, D. (2024). Online Etymology Dictionary.
<https://www.etymonline.com>
– Ingliz tilidagi so'zlarning etimologik manbasi.
4. Janick, J., & Moore, J. N. (Eds.) (2008). Fruit Breeding, Volume I: Tree and Tropical Fruits. New York: Wiley.
– Bog'dorchilik va pomologiyaga oid fundamental manba.
5. Vavilov, N. I. (1987). Происхождение и развитие культурных растений. Москва: Наука.
– O'simliklarning kelib chiqishi va madaniy rivojlanishi.